

The mediating role of school culture on the relationship between effective school components and the quality of lesson study among primary school teachers

Mahdiye Ruhi¹, Davod Tahmasebzadeh Sheykhlar^{*2}, Amin Parvari³

پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۰۶/۱۸

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۲/۰۱

Accepted Date: 2021/09/09

Received Date: 2021/04/21

Absrtact:

Carrying out serious educational reforms in the new millennium is one of the common processes, which is led by the development of teachers' professions. In this context, teachers need knowledge to change and make better and more effective decisions. Part of this knowledge is acquired through research, which is one of the ways to strengthen education and training, spread research culture and encourage teachers to participate in research. This method is known as the most effective teacher professional development program. Research in the field of education has different levels, some of which are dedicated to teacher-centered research methods. Lesson Study is one of these research approaches for the development of teachers' professions and is a kind of school-based career development that includes an action cycle in which a group of teachers work together with a group of students. This approach is a research circle in which teachers research and collaborate on curriculum topics in groups. Despite the great emphasis of the educational system on the use of lesson study, studies indicate its lack of acceptance and low application in the educational system; This lack of acceptance is more evident when most of the activities performed in the field of lesson study in our country's educational system are based on cop out and are not in line with the standards of lesson study and do not have the necessary quality. A review of the research background also showed that no research has been conducted to investigate the mediating role of school culture in the relationship between effective school and the quality

1. M.A. in curriculum, University Of Tabriz, Tabriz, Iran.

2. Professor Associate, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Tabriz, Tabriz, Iran.

*(Corresponding Author)

Email: d.tahmaseb@yahoo.com

3. Ph.D. student in higher education management, Isfahan University, Isfahan, Iran.

of lesson study, and it is expected that the results of the present study will be used by officials, school principals, teachers and researchers. This area should be used to increase the quality of research by using the results; Therefore, considering the importance of the lesson study and its quality, it is necessary to study the factors affecting the improvement of the quality of the lesson study. The aim of this study was to investigate the mediating role of school culture on the relationship between effective school components and the quality of lesson study among elementary school teachers.

Method: In terms of purpose, the present study is applied research and in terms of the nature of research is descriptive-correlational research and in terms of data collection method is part of field research. The statistical population of the present study consists of teachers of Marand city who have conducted lesson study in the last three years. To determine the sample size of the research, Krejcie Morgan table was used. According to this table, for 95 people in the statistical population, 74 people were selected as the sample size. After determining the number of sample sizes, the available sampling method was performed and the questionnaire was given to those active in the field of research that were available to researchers. Three questionnaires were used to collect data: 1- Effective school questionnaire Imani, Bagheri, Gorchiyani & Jafari (2019): which includes 16 dimensions and 64 items and is in the five-point Likert scale (1 = very low, to 5 = very high). The reliability of the questionnaire in the study (2019) Imani et al through Cronbach's alpha was 0.86; And its validity in terms of form and content has been confirmed by several experts. 2- School Culture Questionnaire (2007) Salfi & Saeed: which includes 5 dimensions and 29 items in the five-point Likert scale (5 = strongly disagree to 1 = strongly agree). The validity and reliability of this questionnaire has been guaranteed by experts and experimental tests in this field in 2006 and the reliability coefficient has been set at 0.96 based on Cronbach's alpha. Thus, using Cronbach's alpha, the reliability coefficient of the teacher professional competency subscale is 0.83; Teachers' interaction with staff and management, 0.93; Teachers' interaction with each other, 0.79; Parents' participation in school activities was 0.87 and school physical facilities was 0.92. In the study (2020) Tahmasbzadeh Sheikhlar, Taghipour, Qureshi & Imannejad, to determine the validity of the questionnaire, the opinions of supervisors and consultants were used and to determine the reliability, Cronbach's alpha was used and its value was calculated to be 0.78. The study has 24 items and is in the five-point Likert scale (5 = strongly disagree to 1 = strongly agree). The

validity of this instrument was confirmed by three professors in the field of education in the university and Cronbach's alpha coefficient was used to determine the reliability of the research, which was 0.73. Descriptive statistics as well as Pearson correlation coefficient and structural equation modeling using PLS software were used to analyze the data.

Results:The results showed that there was no significant relationship between effective school and the quality of lesson study, while there was a significant relationship between school culture and the quality of lesson study at the level of 0.314. school culture has a mediating role on the relationship between effective school components and the quality of lesson study among elementary school teachers and effective school due to school culture by 0.666 plays a role in the quality of lesson study. It can be concluded that the effectiveness of the school in the quality of the lesson study is functional using the school culture and only the effectiveness of the school without considering the school culture does not play a big role in the quality of the lesson study. Due to the need to increase the quality of curriculum and also the role of school culture in increasing the quality of lesson study, it is recommended that teachers in schools use each other's experiences and design, teach, observe their desired courses jointly and in collaboration. Analyze and revise to improve the quality of the experiences they have used to learn students, thereby building self-confidence among them. There must also be a culture of transforming schools from a place of learning to a place of learning and replacing systemic and critical thinking so that the teacher feels a sense of belonging to the school and its function and considers itself a member of the school system.

Keywords: effective school, school culture, quality of lesson study

نقش واسطه‌ای فرهنگ مدرسه بر رابطه مؤلفه‌های مدرسه اثربخش با کیفیت

درس پژوهی در بین معلمان دوره ابتدایی

مهديه روجی^۱، داود طهماسب زاده شیخ‌لار*^۲، امین پروری^۳

چکیده

هدف پژوهش بررسی نقش واسطه‌ای فرهنگ مدرسه بر رابطه مؤلفه‌های مدرسه اثربخش با کیفیت درس پژوهی بود. روش پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ ماهیت، توصیفی-پیمایشی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش، معلمان ابتدایی فعال در زمینه درس پژوهی شهرستان مرند به تعداد ۹۳ نفر بود. جهت تعیین حجم نمونه از جدول کرجسی مورگان استفاده شد و تعداد ۷۴ نفر به‌عنوان حجم نمونه با روش نمونه‌گیری تصادفی در دسترس انتخاب شد. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه مدرسه اثربخش؛ پرسشنامه فرهنگ مدرسه و چک‌لیست ارزیابی کیفیت درس پژوهی استفاده شد. روایی ابزارها به تأیید اساتید متخصص در حوزه تعلیم و تربیت دانشگاه تبریز رسید و پایایی نیز براساس ضریب آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۹۷؛ ۰/۹۳ و ۰/۷۶ به دست آمد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی و ضریب همبستگی پیرسون و مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شد. یافته‌ها نشان دادند که بین مدرسه اثربخش و کیفیت درس پژوهی رابطه معناداری وجود ندارد، ولی بین فرهنگ مدرسه و کیفیت درس پژوهی رابطه معنادار در سطح ۰/۳۱۴ وجود دارد. همچنین فرهنگ مدرسه بر رابطه مؤلفه‌های مدرسه اثربخش با کیفیت درس پژوهی نقش واسطه‌ای دارد و مدرسه اثربخش به واسطه فرهنگ مدرسه به میزان ۰/۶۶۶ در کیفیت درس پژوهی نقش دارد. می‌توان نتیجه گرفت که توجه به فرهنگ مدرسه می‌تواند کیفیت درس پژوهی را تقویت نماید.

کلیدواژه‌ها: مدرسه اثربخش، فرهنگ مدرسه، کیفیت درس پژوهی

۱. کارشناس ارشد برنامه‌ریزی درسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

۲. دانشیار، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

Email: d.tahmaseb@yahoo.com

*نویسنده مسئول

۳. دانشجوی دکترای مدیریت آموزش عالی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

مقدمه

انجام اصلاحات جدی آموزشی در هزاره جدید، یکی از فرآیندهای معمول می‌باشد که در رأس این اصلاحات، توسعه حرفه‌ای معلمان قرار دارد؛ چرا که معلمان عناصری از محیط آموزشی هستند که در جهت بهبود سیستم‌های آموزشی لاجرم باید تغییر کنند (Keramati & Ansaripour, 2020). معلمان برای تغییر و تصمیم‌گیری بهتر و مؤثرتر نیازمند دانش هستند که بخشی از این دانش، با انجام پژوهش‌ها کسب می‌شود که یکی از روش‌های تقویت آموزش و پرورش، گسترش فرهنگ پژوهش و تشویق معلمان به امر پژوهش مشارکتی می‌باشد که این روش مؤثرترین برنامه توسعه حرفه‌ای معلمان شناخته می‌شود (Godali, 2016).

پژوهش به‌عنوان یکی از مهم‌ترین منابع شناخت و آگاهی انسان‌ها از دیرباز نقش مهمی در توسعه جوامع و سازمان‌ها داشته است. در آموزش و پرورش نیز به‌عنوان یکی از پیچیده و دشوارترین عرصه‌های فعالیت بشری، پژوهش در تولید دانایی نقش برجسته‌ای داشته و دارد (Saki, 2012). پژوهش در قلمرو آموزش و پرورش دارای سطوح مختلفی است که بخشی از آن به روش‌های پژوهشی معلم‌محور اختصاص دارد. درس پژوهی یکی از این رویکردهای پژوهشی برای توسعه حرفه‌ای معلمان است و نوعی توسعه حرفه‌ای مبتنی بر مدرسه است که شامل یک چرخه عمل می‌باشد که در آن گروهی از معلمان به‌طور مشترک با گروهی از دانش‌آموزان کار می‌کنند (Fotou & Mairead, 2021) و بر چرخه یادگیری گروهی، مشارکت مداوم عوامل آموزشی در تبیین مسئله، طراحی، بازاندیشی و بازبینی یافته‌ها استوار است (Saki, 2016). از لحاظ اجرایی و عملی درس پژوهی به سال‌های اولیه قرن بیستم در ژاپن باز می‌گردد و این روش تا اواسط دهه ۱۹۶۰ در تمام ژاپن عمومیت یافت و در کشور ایران نیز این روش توسط سرکارآرانی در سال ۱۳۸۰ مطرح شد (Habibzadeh, 2014). این رویکرد یک حلقه پژوهش است که در آن معلمان به‌صورت گروهی درباره موضوعات برنامه درسی به پژوهش می‌پردازند و با یکدیگر همکاری می‌کنند (Caskey & Lenski, 2010). این رویکرد پژوهشی دارای مزایایی است که شامل بسیاری از عناصر مؤثر توسعه حرفه‌ای مانند توسعه دانش معتبر و مفید، مهارت در محیط کلاس درس، تنظیم درگیر شدن همکاری معلمان و توسعه مطالب و محتوای آموزشی دانش می‌باشد (Kinzer, Million, Duran & Bond, 2014). در این راستا، اگر معلمان از آموزش‌های ضمن خدمت مؤثر درس پژوهی برخوردار شوند، توانمندی‌های آنان رشد چشمگیری خواهد داشت و بر کیفیت درس پژوهی افزوده خواهد شد (Hourizad, 2010).

در حال حاضر این رویکرد پژوهشی، نظر بسیاری از اندیشمندان حوزه آموزش و پرورش را در جهان برای تحول بنیادی بدون صرف هزینه‌های سنگین به خود جلب کرده است (Hourizad, 2010)؛ بنابراین پژوهش درباره عوامل مؤثر بر کیفیت درس‌پژوهی از جمله ضروریات می‌باشد. از جمله عواملی که بر کیفیت درس‌پژوهی مؤثر است، اثربخشی مدارس می‌باشد؛ چراکه در جوامع امروزی بخش قابل توجهی از فعالیتهای تعلیم و تربیت در مدارس صورت می‌گیرد و مدارس به‌عنوان یک نظام اجتماعی حساس و مهم، از جایگاه خاصی برخوردارند. مدارس در صورتی خواهند توانست وظیفه خطیری را که به دوش آن‌هاست به نحو احسن انجام دهند که سازمان‌های سالم، پویا و اثربخش باشند (Maleki Avarsin & Soodi, 2018). اثربخشی مدرسه موضوعی اساسی است که همواره مورد توجه محققان تربیتی بوده است و پیشینه آن به تحقیقاتی مانند کار (Rutter 1979), Edmonds (1979) برمی‌گردد که از شاخص‌ترین تحقیقات آموزشی مربوط به مدارس اثربخش به شمار می‌روند (به نقل از (Hoy & Ferguson, 1985), (Botha 2010). نیز اثربخشی مدرسه را اهداف تحقق‌یافته یک مدرسه یا عملکردهای مناسب مدرسه در همه جنبه‌ها و پیشرفت تجربیات فراگیران تعریف می‌کند. (2004) Archer نیز مأموریت مشخص و روشن، انتظارات بالای موفقیت، کنترل کردن مداوم میزان پیشرفت دانش‌آموزان، ایجاد فرصت کافی برای یادگیری، ایجاد محیط ایمن و منظم، برقراری ارتباط مؤثر میان خانه، مدرسه و رهبری اثربخش در مدرسه را بیان کرده است. (Watkins, Carnell & Lodge 2007) به مواردی همچون تشویق به استقلال یادگیرنده، برانگیخته کردن یادگیرندگان، توجه به محیط یادگیری، تسهیلات و امکانات تأثیرگذار، تشویق به خودراهبری و خودانگیزی، اهمیت کیفیت مدیریت کلاس، بازخورد دادن برای رشد مهارت‌های یادگیری و توجه به فعالیتهای شناختی و فراشناختی و ... اشاره کرده‌اند. از دیدگاه نظام‌های اجتماعی، اثربخشی مدرسه دارای سه بعد مهم است: الف) کسب منابع از محیط (درونداد)، ب) هماهنگی عملکردهای اجزای درونی و ج) دستیابی به هدف (عملکرد برونداد) (Hoy & Miskel, 2008). کاربرد و کیفیت درس‌پژوهی نیز تا حد زیادی با روحیه معلمان در محیط آموزشی، عوامل انگیزشی و عوامل آموزشی ارتباط دارد و این عوامل تحت تأثیر اثربخشی مدرسه است (Scherer, 2017).

عامل دیگری که نیاز به بررسی تأثیر آن بر کیفیت درس‌پژوهی می‌باشد، فرهنگ مدرسه خواهد بود. یکی از مؤلفه‌های مهم مدارس موفق، سطح انگیزه معلمان است که اساساً بر فرایند یادگیری تأثیر می‌گذارد که فرهنگ مدرسه در این زمینه نقش اساسی دارد (Alvarez, 2019). متغیرهای فرهنگ،

مشارکت والدین، انتظارات سطح بالا از دانش‌آموزان، جو آموزشی، معلم اثربخش، راهبردهای یادگیری، تصمیم‌گیری، ناپیدایی، نظارت و ارزیابی و ارائه بازخورد، رهبری اثربخش، انسجام، سازگاری یا قابلیت انطباق با محیط، پیشرفت تحصیلی، دستیابی به اهداف، فناوری اطلاعات و ارتباطات و تأمین منابع از مؤلفه‌های اصلی مدارس اثربخش‌اند (Soodi, Maleki Avarsin & Talebi, 2019). فرهنگ هر مدرسه هدایت‌گر اتفاقات روزانه آن مدرسه است که بر عملکرد همه اعضای مدرسه اثر می‌گذارد و به نوعی فرهنگ مدرسه یک چرخه است که هم تأثیر می‌گذارد و هم تأثیر می‌پذیرد (Hinde, 2004) و می‌توان چنین اظهار داشت که فرهنگ مدرسه با روابط نزدیک بین کارکنان مدرسه در ارتباط است و ویژگی‌های یک فرهنگ مدرسه قوی شامل محیط کار مثبت و اهداف مشترک است (Wagner, 2006)؛ Marzano, Waters & McNulty 2005). Alessandro & Sadh. فرهنگ مدرسه را به چهار بعد تقسیم نموده‌اند. بعد اول، انتظارات هنجاری، به همخوانی قوانین و مقررات مدرسه با انتظارات دانش‌آموزان اشاره دارد. بعد دوم، روابط دانش‌آموزان و معلمان، به کیفیت و نحوه تعاملات دانش‌آموزان با معلمان اشاره دارد. بعد سوم، روابط دانش‌آموزان، به نحوه ارتباط دانش‌آموزان با یکدیگر اشاره می‌کند و بعد چهارم فرصت‌های آموزشی که به چگونگی ارائه فرصت‌ها و امکانات آموزشی در مدرسه اشاره دارد. فرهنگ مدرسه می‌تواند با نیاز به خودمختاری، شایستگی و ارتباط رابطه داشته باشد. مثلاً برای اینکه نیاز به خودمختاری برآورده شود، محیط باید به افراد آزادی عمل و فرصت انتخاب دهد. همچنین برای کنترل اجتماعی هم باید دلیلی منطقی وجود داشته باشد (Reeve, 2009). در مدارس که فرهنگ مثبتی بر آن‌ها حاکم است، معلمان به راحتی و آزادانه در مورد مسائل و مشکلات مدرسه صحبت می‌کنند و می‌آموزند که مسئولیت‌پذیر بوده و از دیگران مراقبت کنند (Alessandro & Sadh, 1997). این ویژگی‌ها باعث می‌شوند که معلمان احساس شایستگی نموده و به این باور برسند که در مدرسه هر روز پیشرفت می‌کنند (Qalavandi, Amani Saribagloo, Akbari Surah & Gholami, 2013). نیاز به ارتباط نیز از طریق درگیر شدن در روابط صمیمانه و امن با دیگران برآورده می‌شود (Lavasani, Khezri Azar, Amani and Alizadeh, 2011). در مدارس که سطح فرهنگ در آن‌ها بالاست، دانش‌آموزان به یکدیگر احترام گذاشته و به هم کمک می‌کنند. دانش‌آموزان و معلمان به یکدیگر اعتماد داشته و رفتار دوستانه‌ای با همدیگر دارند (Alessandro & Sadh, 1997) بنابراین این جو دوستانه و صمیمانه حاکم بر مدرسه باعث برآورده شدن نیاز به ارتباط می‌شود.

در پژوهش Tahmasbzadeh Sheikhlar, Taghipour, Qureshi & Imannejad (2020) چنین نتیجه گرفتند که بین صلاحیت حرفه‌ای معلمان، تعامل معلمان با کارکنان و مدیریت، تعامل معلمان با یکدیگر، مشارکت والدین در فعالیتهای مدرسه و بهره‌گیری از تسهیلات فیزیکی مدرسه با فعالیت درس‌پژوهی رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. نتایج ضریب رگرسیون متغیرهای پیش‌بین نشان داد که تمامی مؤلفه‌های فرهنگ مدرسه (بهره‌گیری تسهیلات فیزیکی مدرسه، تعامل معلمان با کارکنان و مدیریت، تعامل معلمان با یکدیگر، مشارکت والدین در فعالیتهای مدرسه و صلاحیت حرفه‌ای معلمان) می‌توانند فعالیت درس‌پژوهی را به‌گونه‌ای معنادار تبیین کنند. (Soleimani & Ahmadi, 2017) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که عوامل سازمانی شامل (ساختار سازمانی متمرکز، فرهنگ سازمانی، سبک رهبری، فناوری، فرایندهای داخلی) و عوامل فردی شامل (اطلاعات معلمان، عدم تعهد معلمان و نوع شخصیت آن‌ها) جزء عواملی هستند که مانع اجرای درس‌پژوهی در مدارس شده‌اند. همچنین (Abdoli Sultanani Ahmadi & Ashrafi, 2016) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که سیستم حامی مدیریت و سیستم مشارکتی باعث پرورش درس‌پژوهی در آموزش می‌شود. (Izadi & Poorahmad Ali, Sheikhi Fini, Zeinalipour, 2018) نیز در پژوهشی چنین نتیجه گرفتند که پنج عامل شامل جنبه انسانی (خلاقیت، مسئولیت‌پذیری و انتقادپذیری)، جنبه ساختاری (تجهیزات فناورانه، نظارت، برنامه‌ها، حجم کار معلم، نسبت تعداد معلم به دانش‌آموز و به‌کارگیری نتایج)، جنبه فرهنگی به (کار تیمی، فرهنگ مدرسه‌ای، اعتقاد و تعهد به تأثیر درس‌پژوهی، همکاری خانواده، روحیه پژوهشگری معلمان و مدیران، همکاری معلمان به‌جای رقابت)، جنبه مدیریتی (پشتیبانی، روند امتیازدهی، حمایت مسئولین، تأمین بودجه، حمایت سایر عوامل اجرائی مدرسه و زمان) و جنبه پداگوژیکی (تبادل تجارب مفید آموزشی، کارگاه‌های آموزشی، سبک‌های نوین تدریس، تیم استانی درس‌پژوهی، محتوای آموزشی، تبدیل ارزشیابی کمی به توصیفی و طراحی آموزشی) در درس‌پژوهی تأثیر دارند. (Namnadri Pejman, Ghanbarian, Ghanbari & Basiri, 2017) در پژوهشی با عنوان «اثربخشی برنامه درس‌پژوهی بر مهارت‌های حرفه‌ای معلمان شاغل در آموزش و پرورش استثنایی استان همدان» به این نتیجه رسیدند که گروه‌های درس‌پژوه و عادی از نظر فراهم‌آوری فرصت‌های یادگیری، آگاهی از نظریه‌های یادگیری، به‌کارگیری تسهیلات مدرسه، مهارت‌های شغلی و ارتباطی و علاقه‌مندی دانش‌آموزان به انجام کار گروهی تفاوت معناداری داشته‌اند که سه متغیر آخر مربوط به فرهنگ مدرسه می‌باشد. (Moghimi, 2016) نیز در پژوهشی با عنوان «بررسی

عوامل مؤثر جهت اجرای اثربخش درس پژوهی در راستای توسعه حرفه‌ای معلمان (با محوریت نقش معلم)» به این نتیجه رسید که انگیزه و آمادگی معلمان، تغییر نگرش معلمان، ایجاد چشم‌انداز و ارزش‌های حرفه‌ای مشترک، برقراری ارتباطات مؤثر و ایجاد فرهنگ مشارکت، تعامل و گفتگو از جمله عواملی بودند که بر درس پژوهی تأثیر داشته‌اند. (Nishio & Kenichi, 2012) در پژوهشی با هدف «بررسی تأثیر درس پژوهی بر تغییر و تحول در معلمان» به این نتیجه رسیدند که درس پژوهی موجب تغییر نگرش معلمان به دروس می‌شود. بدین ترتیب که علاقه آن‌ها به تدریس را بالاتر برده و میزان تعامل آنان با همکاران خود را افزایش می‌دهد. نتایج پژوهش نشان داد که هر چه مدت زمان انجام درس پژوهی بالاتر می‌رود میزان تعامل معلمان با یکدیگر بیشتر شده و این امر باعث بالا رفتن احتمال موفقیت درس پژوهی می‌شود. (Sobhani, 2016) نیز در پژوهشی با عنوان «بررسی تجارب دبیران ناحیه ۵ تبریز از درس پژوهشی» به این نتیجه رسید که در درس پژوهی، همکاری بین معلمان یک مدرسه و نیز معلمان مدارس مختلف کم است همچنین والدین نیز به دلیل دانش کم درباره درس-پژوهی همکاری کمتری با معلمان دارند و نیز مدرسه و مسئولین مدرسه از جمله مدیر و معاون همکاری کمتری با معلمان دارند. وی همچنین به این نتیجه رسید که محدودیت‌های اجرایی درس پژوهی در مدارس وجود دارد. از جمله این محدودیت‌ها می‌توان به وجود محدودیت‌های مکانی، زمانی، مالی و تجهیزاتی اشاره کرد.

علیرغم تأکید زیادی که نظام آموزشی بر استفاده از درس پژوهی دارد، بررسی‌ها نشانگر عدم استقبال و کاربرد کم آن در نظام آموزشی است (Gulabgir Nik, 2013)؛ این عدم استقبال هنگامی بیشتر نمایان است که بیشتر فعالیت‌های انجام شده در زمینه درس پژوهی در نظام آموزشی کشورمان بر اساس رفع تکلیف بوده و اصلاً با استانداردهای درس پژوهی تناسبی ندارد و دارای کیفیت لازم نیست (Roshan Giyas, 2014). به طوری که می‌توان به قالب جشنواره‌ای درس پژوهی، کمبود وقت برای تفکر و پژوهش، نبود تفکر پژوهشی در میان مدیران مدارس، ضعف در فرهنگ انتقادپذیری در میان معلمان و توجه به جنبه‌های ظاهری و تصنعی به جای تأکید بر تفکر و منطق زیربنایی آن به عنوان موانع اجرایی درس پژوهی اشاره کرد و توصیه می‌کنند که برای خروج از این بن‌بست و ترویج درس پژوهی در کشور بایستی راهکارهایی چون آموزش اصول کار تیمی، ایجاد جو صمیمی در میان کارکنان یک مدرسه، آموزش معلم مجرب با رویکرد درس پژوهی، قرار دادن یک رابط درس پژوهی و عواملی از این قبیل را سرلوحه کار قرار داد. (Kamyab, Jahani Behnamiri & Shafie Tang Late, 2016).

پژوهش (Namnadri Pejman, Ghanbari & Mahmoodi (2011) نیز موانع درس‌پژوهی را موانع مدیریتی، ضعف اطلاع‌رسانی، ضعف توانایی پژوهشی معلم، مشکلات ارزشیابی، نارسایی دوره‌های آموزشی، موانع سازمانی و ضعف محتوای آموزشی دانسته‌اند. اما مرور پیشینه پژوهشی هم نشانگر آن بود که تاکنون پژوهشی که به بررسی نقش واسطه‌ای فرهنگ مدرسه در رابطه بین مدرسه اثربخش و کیفیت درس‌پژوهی بپردازد، انجام نشده است و انتظار می‌رود نتایج پژوهش حاضر مورد استفاده مسئولین، مدیران مدارس، معلمان و پژوهشگران این حوزه قرار گیرد تا با بهره‌گیری از نتایج، در افزایش کیفیت درس‌پژوهی تلاش نمایند؛ بنابراین با توجه به اهمیت درس‌پژوهی و کیفیت آن، ضروری است تا به بررسی عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت درس‌پژوهی پرداخته شود؛ لذا پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این سؤال‌ها است که آیا فرهنگ مدرسه بر مؤلفه‌های مدرسه اثربخش با کیفیت درس‌پژوهی در بین معلمان دوره ابتدایی نقش واسطه‌ای دارد؟ آیا بین مدرسه اثربخش و کیفیت درس‌پژوهی رابطه معناداری وجود دارد؟ آیا بین فرهنگ مدرسه و کیفیت درس‌پژوهی رابطه معنادار وجود دارد؟

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، جزء تحقیقات کاربردی، از لحاظ ماهیت پژوهش جزء تحقیقات توصیفی-همبستگی و از لحاظ روش گردآوری داده‌ها جزء تحقیقات میدانی است. جامعه آماری پژوهش حاضر را معلمان شهرستان مرند که در سه سال اخیر درس‌پژوهی انجام داده‌اند، تشکیل می‌دهند. برای تعیین حجم نمونه پژوهش از جدول کرجسی مورگان استفاده شد که برابر این جدول برای ۹۵ نفر جامعه آماری، تعداد ۷۴ نفر به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. پس از مشخص شدن تعداد حجم نمونه، شیوه نمونه‌گیری در دسترس انجام پذیرفت و پرسشنامه در اختیار افراد فعال در زمینه درس‌پژوهی که در دسترس محققان بودند، قرار گرفت. برای جمع‌آوری داده‌ها از سه پرسشنامه

استفاده شد: ۱- پرسشنامه مدرسه اثربخش Imani, Bagheri, Gorchiyan & Jafari (2019): که شامل ۱۶ بعد و ۶۴ گویه و در طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت (۱ = خیلی کم، به ۵ = خیلی زیاد) می‌باشد. پایایی پرسشنامه در پژوهش Imani et al (2019) از طریق آلفای کرونباخ به میزان ۰/۸۶؛ و روایی آن از نظر صوری و محتوایی از طریق چند نفر از خبرگان به تائید رسیده است. ۲- پرسشنامه فرهنگ مدرسه Salfi & Saeed (2007): که شامل ۵ بعد و ۲۹ گویه است در طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت (۵ = کاملاً مخالفم به ۱ = کاملاً موافقم) می‌باشد. اعتبار و روایی این پرسشنامه از طریق متخصصین و تست آزمایشی در این حوزه در سال ۲۰۰۶ تضمین و ضریب پایایی در مجموع ۰/۹۶ بر اساس آلفای کرونباخ تعیین شده است. بدین ترتیب که با استفاده از آلفای کرونباخ ضریب پایایی خرده مقیاس صلاحیت حرفه‌ای معلمان، ۰/۸۳؛ تعامل معلمان با کارکنان و مدیریت، ۰/۹۳؛ تعامل معلمان با یکدیگر، ۰/۷۹؛ مشارکت والدین در فعالیت‌های مدرسه، ۰/۸۷ و تسهیلات فیزیکی مدرسه ۰/۹۲ تعیین شد. در پژوهش Tahmasbzadeh Sheikhlari, Taghipour, Qureshi & Imannejad (2020) جهت تعیین روایی پرسشنامه از نظرات اساتید راهنما و مشاور و جهت تعیین پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شد و مقدار آن ۰/۷۸ محاسبه شد. ۳- چک‌لیست محقق ساخته ارزیابی کیفیت درس پژوهی که دارای ۲۴ گویه و در طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت (۵ = کاملاً مخالفم به ۱ = کاملاً موافقم) می‌باشد. روایی این ابزار به تائید سه نفر از اساتید متخصص حوزه تعلیم و تربیت دانشگاه رسید و برای تعیین پایایی پژوهش از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که میزان ۰/۷۳ به دست آمد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از روش‌های آمار توصیفی و همچنین ضریب همبستگی پیرسون و مدل‌یابی معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزار PLS استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

در جدول (۱) آمار توصیفی متغیرهای پژوهش ارائه شده است.

جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرها	انحراف استاندارد	میانگین	حداکثر	حداقل	واریانس
مدرسه اثربخش	۰/۷۴	۳/۵۰	۵	۲/۰۵	۰/۵۶
اجرای فعالیت‌های پرورشی و فرهنگی، ورزشی و هنری	۰/۸۲	۳/۱۳	۵	۱/۶۷	۰/۶۸
توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه	۰/۹۴	۲/۷۵	۵	۱/۲۰	۰/۸۹
توجه و حمایت از خلاقیت‌ها و نوآوری‌ها	۰/۹۰	۳/۱۳	۵	۱/۵۰	۰/۸۲
توسعه روابط انسانی و اخلاقی	۰/۸۶	۳/۵۳	۵	۲	۰/۷۴
مدیریت امور اجرایی و اداری	۰/۹۵	۳/۷۳	۵	۱/۳۳	۰/۹۱
استفاده از روش‌های فعال و خلاق در فرایند یاددهی و یادگیری	۰/۸۰	۳/۸۶	۵	۲/۲۵	۰/۶۴
تجهیزات و هوشمندسازی مدرسه و کلاس درس	۰/۹۸	۳/۳۳	۵	۱/۴۰	۰/۹۸
ارتقای بهداشت عمومی در مدرسه	۰/۸۶	۳/۷۸	۵	۲	۰/۷۴
فراهم‌سازی شرایط ایمن در مدرسه	۰/۸۸	۳/۷۵	۵	۱/۶۷	۰/۷۷
زیباسازی و ایجاد شادی و نشاط در مدرسه	۰/۸۸	۳/۵۶	۵	۱/۷۵	۰/۷۷
پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در مدرسه	۱/۰۲	۳/۷۲	۵	۱/۶۷	۱/۰۴
تقویت مشارکت اولیا و نهادهای اجتماعی	۰/۸۰	۳/۷۵	۵	۲/۲۰	۰/۶۴
توسعه مشارکت کارکنان و معلمان	۰/۷۴	۳/۹۲	۵	۲	۰/۵۶
استفاده از مشارکت دانش‌آموزان در اداره امور مدرسه	۰/۸۶	۳/۶۶	۵	۲	۰/۷۴
توسعه فرهنگ مطالعه و پژوهش	۰/۹۴	۳/۷۲	۵	۲	۰/۸۸
آموزش تخصصی، حرفه‌ای و تبادل تجربه	۰/۸۹	۳/۸۲	۵	۲	۰/۸۰
فرهنگ مدرسه	۰/۶۰	۳/۹۱	۵	۲/۷۲	۰/۵۶
صلاحیت حرفه‌ای معلمان	۰/۶۵	۴/۱۲	۵	۳	۰/۴۲
تعامل معلمان با کارکنان و مدیریت	۰/۶۶	۴/۲۰	۵	۳	۰/۴۴
تعامل معلمان با یکدیگر	۰/۷۰	۳/۳۸	۵	۱/۸۳	۰/۴۹
مشارکت والدین در فعالیت‌های مدرسه	۰/۶۹	۳/۹۴	۵	۲/۸۰	۰/۴۷
بهره‌گیری از تسهیلات فیزیکی مدرسه	۰/۶۹	۳/۸۷	۵	۲	۰/۴۷
کیفیت درس‌پژوهی	۰/۶۸	۴/۰۳	۴/۹۱	۱/۴۸	۰/۴۷

همان‌گونه که در جدول (۱) قابل‌ملاحظه است، میانگین متغیر مدرسه اثربخش $۳/۵۰$ و انحراف استاندارد آن $۰/۷۴$ ؛ میانگین متغیر فرهنگ مدرسه $۳/۹۱$ و انحراف استاندارد آن $۰/۶۰$ ؛ و میانگین متغیر کیفیت درس پژوهی $۴/۰۳$ و انحراف استاندارد آن $۰/۶۸$ است. بیشترین میانگین در مؤلفه مدرسه اثربخش مربوط به بعد توسعه مشارکت کارکنان و معلمان با میانگین $۳/۹۱$ و کمترین میانگین مربوط به بعد توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه با میانگین $۲/۷۵$ می‌باشد. در مؤلفه فرهنگ مدرسه نیز بیشترین میانگین مربوط به بعد با میانگین $۴/۲۰$ و کمترین میانگین مربوط به بعد تعامل معلمان با یکدیگر با میانگین $۳/۳۸$ می‌باشد. قبل از بررسی و آزمون فرضیه لازم است برازش مدل بررسی شود. برازش مدل در سه بخش انجام می‌شود ۱- برازش مدل‌های اندازه‌گیری، ۲- برازش مدل‌های ساختاری و برازش مدل کلی.

برازش مدل اندازه‌گیری

مدل اندازه‌گیری، مربوط به بخشی از مدل کلی می‌شود که دربرگیرنده یک متغیر به همراه سؤالات مربوط به آن است. برای بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری، سه معیار پایایی، روایی همگرا و روایی واگرا استفاده می‌شود.

پایایی و روایی همگرا

پایایی شاخص، توسط سه معیار مورد سنجش قرار می‌گیرد: (۱) ضرایب بار عاملی (۲) آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی (CR).

ضرایب بار عاملی

مطابق شکل (۱)، تمامی بارعاملی سؤالات بیشتر از $۰/۴$ است؛ ازاین‌رو حذف هیچ‌کدام لازم نیست و می‌توان نتیجه گرفت که مدل، پایایی مناسبی دارد.

آلفای کرونباخ، روایی همگرا و پایایی مرکب (ترکیبی)

پایایی ترکیبی بیانگر میزان همبستگی سؤالات یک بعد به یکدیگر برای برازش کافی مدل‌های اندازه‌گیری را مشخص می‌کند (Fornell & Larcker, 1991).

$$AVE > 0/5$$

$$CR > 0/7$$

جدول ۲. نتایج روایی همگرا، پایایی مرکب و آلفای کرونباخ

متغیرهای پژوهش	میانگین واریانس	پایایی ترکیبی	آلفای کرونباخ
مدرسه اثربخش	۰/۷۲۸	۰/۹۷۷	۰/۹۷۵
فرهنگ مدرسه	۰/۷۹۱	۰/۹۵۰	۰/۹۳۴
کیفیت درس‌پژوهی	۰/۶۶۸	۰/۸۵۸	۰/۷۶۸

با توجه به جدول (۲) مقدار میانگین واریانس استخراج شده (AVE) بزرگ‌تر از ۰/۵ است؛ بنابراین روایی همگرا تأیید می‌شود. مقدار پایایی ترکیبی (CR) در تمامی موارد از آستانه ۰/۷ بزرگ‌تر است؛ بنابراین پایایی مرکب تأیید می‌شود. مقدار آلفای کرونباخ در تمامی موارد از آستانه ۰/۷ بزرگ‌تر است؛ بنابراین پایایی پرسشنامه تأیید می‌شود.

روایی واگرا

برای بررسی روایی واگرا، از مقایسه میزان همبستگی یک سازه با شاخص‌هایش در مقابل همبستگی آن سازه با سایر سازه‌ها با استفاده از روش Fornell & Larcker بهره گرفته شد. روایی واگرا وقتی در سطح قابل قبول است که میزان AVE برای هر سازه بیشتر از واریانس اشتراکی بین آن سازه و سازه‌های دیگر (مربع مقدار ضرایب همبستگی بین سازه‌ها) در مدل باشد. همان‌گونه که در جدول شماره (۳)، برگرفته از روش (Fornell & Larcker, 1981)، مشخص می‌باشد، مقدار جذر AVE متغیرهای مکنون در پژوهش حاضر، از مقدار همبستگی میان آن‌ها، بیشتر است. از این‌رو، می‌توان اظهار داشت که در پژوهش حاضر، سازه‌ها (متغیرهای مکنون) در مدل، تعامل بیشتری با شاخص‌های خود دارند تا با سازه‌های دیگر. به بیان دیگر، روایی واگرای مدل در حد مناسبی است.

جدول ۳. نتایج روایی واگرا

فرهنگ مدرسه	مدرسه اثربخش	کیفیت درس‌پژوهی
۰/۸۸۹		
۰/۹۰۳	۰/۸۵۳	
۰/۴۳۹	۰/۳۳۲	۰/۸۱۷

در ادامه برای بررسی روابط بین متغیرها از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج در ادامه آمده است.

جدول ۴. نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرها

فرهنگ مدرسه	مدرسه اثربخش	کیفیت درس پژوهی
۱	۰/۸۷۷**	۰/۳۱۴**
۰/۸۷۷**	۱	۰/۱۸۴
۰/۳۱۴**	۰/۱۸۴	۱

نتایج نشانگر آن است که بین مدیریت اثربخش و کیفیت درس پژوهی رابطه معناداری وجود ندارد ولی بین فرهنگ مدرسه با کیفیت درس پژوهی رابطه معنادار وجود دارد. در ادامه برای بررسی نقش واسطه‌ای فرهنگ مدرسه در رابطه بین مدیریت اثربخش و کیفیت درس پژوهی از مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شد.

برازش مدل ساختاری

مطابق با الگوریتم داده‌ها در PLS بعد از برازش مدل‌های اندازه‌گیری نوبت به برازش مدل ساختاری می‌رسد. مدل ساختاری برخلاف مدل اندازه‌گیری به سؤالات (متغیرهای آشکار) کاری ندارد و تنها متغیرهای پنهان و همراه با روابط میان آن‌ها بررسی می‌گردد.

معیار (R^2)

هرچه مقدار (R^2) مربوط به سازه‌های درون‌زای مدل بیشتر باشد، نشان از برازش بهتر مدل است. Chin (1998) سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ را به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای برازش مدل معرفی کرده است. مطابق با جدول زیر، مقدار R^2 با توجه به سه مقدار ملاک، می‌توان مناسب بودن برازش مدل ساختاری را تأیید ساخت.

جدول ۵. مقادیر ضریب تعیین (R^2)

متغیرهای پژوهش	مقادیر ضریب تعیین
فرهنگ مدرسه	۰/۸۱۶
کیفیت درس پژوهی	۰/۲۱۵

شاخص افزونگی (CV red) یا آزمون ارتباط پیش‌بین یا Q^2 :

دومین شاخص برازش مدل ساختاری، شاخص Q^2 است. این معیار که توسط (Auston Gieser 1975) معرفی شد، قدرت پیش‌بینی مدل در سازه‌های درون‌زا را مشخص می‌کند. به اعتقاد آن‌ها مدل‌هایی که دارای برازش ساختاری قابل قبول هستند، باید قابلیت پیش‌بینی متغیرهای درون‌زای مدل را داشته باشند. به این معنی که اگر در یک مدل، روابط بین سازه‌ها به درستی تعریف شده باشند، سازه‌ها تأثیر کافی بر یکدیگر گذاشته و از این راه فرضیه‌ها به درستی تأیید می‌شوند. (Henseler, Ringle 2009) Sinkovics & سه مقدار $0/2$ ، $0/15$ و $0/35$ را به عنوان قدرت پیش‌بینی کم، متوسط و قوی تعیین نموده‌اند. مقادیر مربوط به شاخص Q^2 متغیرها در جدول (۶) نمایش داده شده است. با عنایت به مقدار منعکس شده دارای قدرت پیش‌بینی قوی می‌باشند و می‌توان عنوان نمود که نتایج نشان‌دهنده برازش قوی مدل ساختاری پژوهش است.

جدول ۶. مقادیر شاخص افزونگی یا آزمون ارتباط پیش‌بین Q^2

مقادیر شاخص افزونگی	متغیرهای پژوهش
۰/۵۹۵	فرهنگ مدرسه
۰/۱۱۴	کیفیت درس‌پژوهی

برازش مدل کلی

برای بررسی برازش مدل کلی که هر دو بخش مدل اندازه‌گیری و ساختاری را کنترل می‌کند تنها یک معیار به نام GOF استفاده می‌شود این معیار از طریق رابطه زیر محاسبه می‌شود.

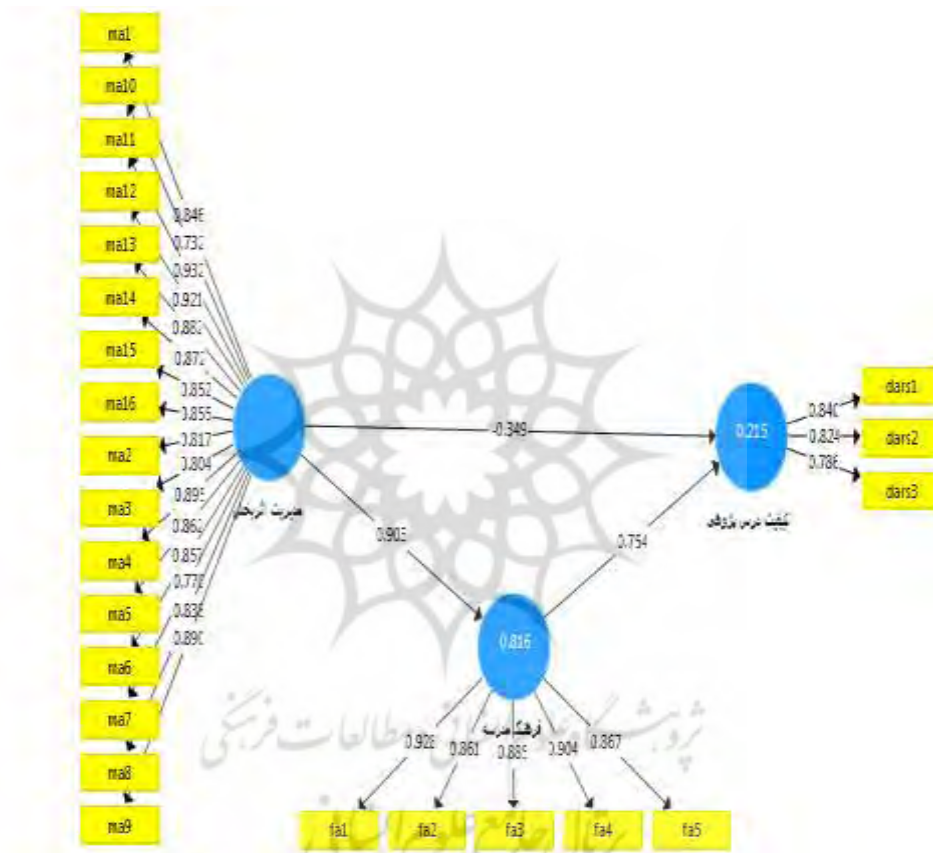
$$GoF = \sqrt{Communalities \times R^2}$$

$$GoF = \sqrt{0/515 \times 0/503} = 0/508$$

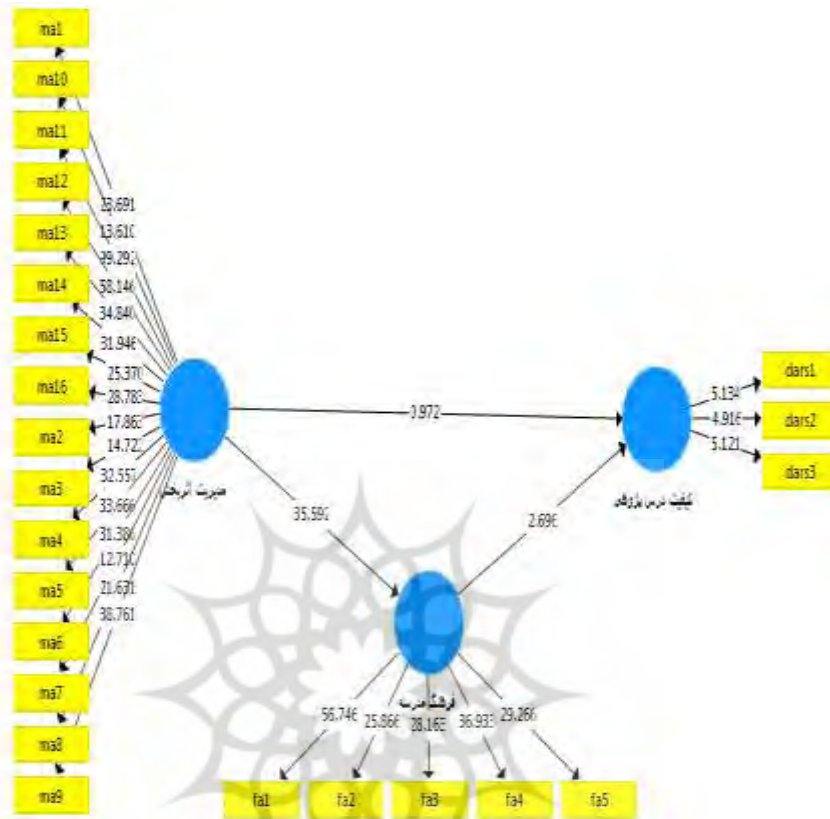
همچنین Communalities نشانه میانگین مقادیر اشتراکی هر سازه است و R^2 نیز مقدار میانگین مقادیر سازه‌های درون‌زای مدل است. وتلز و همکاران، سه مقدار $0/01$ ، $0/25$ و $0/36$ را به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی معرفی نموده‌اند. با توجه به مقدار محاسبه شده که برابر با $0/508$ است می‌توان گفت مدل کلی پژوهش از برازش قوی برخوردار است.

آزمون فرضیه پژوهش

پس از بررسی برازش مدل اندازه‌گیری، مدل ساختاری و مدل کلی، نوبت به بررسی و آزمون فرضیه تحقیق می‌رسد. مدل اجرا شده در محیط نرم‌افزار pls برای آزمون فرضیه‌ی پژوهش به شرح شکل‌های زیر ارائه شده است.

شکل شماره ۱. مدل پژوهش در حالت تخمین ضریب استاندارد

شکل شماره ۲. مدل پژوهش در حالت معناداری ضریب (t-value)

فرضیه اصلی: فرهنگ مدرسه بر مؤلفه‌های مدرسه اثربخش با کیفیت درس‌پژوهی در بین معلمان دوره ابتدایی نقش واسطه‌ای دارد.

به‌منظور بررسی و آزمون فرضیه اصلی پژوهش که دارای متغیر میانجی می‌باشد از آزمون سوبل استفاده شد.

در آزمون سوبل، یک مقدار Z-value از طریق فرمول زیر به دست می‌آید که در صورت بیشتر شدن این مقدار از ۱/۹۶ می‌توان در سطح ۹۵ درصد معنادار بودن تأثیر میانجی یک متغیر را تأیید نمود.

$$Z - \text{Value} = \frac{a * b}{\sqrt{(b^2 * s_a^2) + (a^2 * s_b^2) + (s_a^2 * s_b^2)}}$$

نتایج حاصل از آزمون فرضیه به شرح زیر است.

$$z - \text{value} = \frac{0/903 \times 0/754}{\sqrt{0/754^2 \times 0/025^2 + 0/903^2 \times 0/28^2 + 0/025^2 \times 0/28^2}} = 2/62$$

با عنایت به میزان $z - \text{value}$ به دست آمده که بالاتر از $1/96$ می باشد از این رو فرضیه فرهنگ مدرسه بر مؤلفه های مدرسه اثربخش با کیفیت درس پژوهی در بین معلمان دوره ابتدایی نقش واسطه ای دارد، تأیید می شود.

تعیین شدت تأثیر متغیر میانجی

برای تعیین شدت تأثیر متغیر میانجی، از آماره ای به نام VAF استفاده می شود که مقداری بین ۰ و ۱ را اختیار می کند و هر چه این مقدار به ۱ نزدیک تر باشد، نشان از قوی تر بودن تأثیر متغیر میانجی دارد. در واقع، این مقدار، نسبت اثر غیرمستقیم بر اثر کل را می سنجد. مقدار VAF از طریق فرمول زیر محاسبه می شود.

$$VAF = \frac{a \times b}{(a \times b) + c}$$

که در آن a مقدار ضریب مسیر بین متغیر مستقل و میانجی، b ، مقدار ضریب مسیر بین میانجی و وابسته و c مقدار ضریب مسیر بین متغیر مستقل و وابسته است.

$$VAF = \frac{0/903 \times 0/754}{(0/903 \times 0/754) + 0/349} = 0/666$$

مقدار تأثیر متغیر میانجی با استفاده از VAF، $0/666$ به دست آمد و با توجه به مقدار تأثیر مستقیم متغیر مستقل بر وابسته که برابر با $0/349$ بود می توان عنوان نمود که مقدار تأثیر غیرمستقیم بیشتر از تأثیر مستقیم است.

بحث و نتیجه گیری

هدف پژوهش حاضر بررسی نقش واسطه ای فرهنگ مدرسه بر مؤلفه های مدرسه اثربخش با کیفیت درس پژوهی در بین معلمان دوره ابتدایی بود. نتایج پژوهش نشان داد که بین مدرسه اثربخش و کیفیت درس پژوهی رابطه معناداری وجود نداشت در صورتی که بین فرهنگ مدرسه و کیفیت درس پژوهی رابطه معنادار وجود داشت. همچنین نتایج نشان داد فرهنگ مدرسه بر مؤلفه های مدرسه اثربخش با کیفیت درس پژوهی در بین معلمان دوره ابتدایی نقش واسطه ای دارد و تأثیر غیرمستقیم

مدرسه اثربخش بر کیفیت درس پژوهی به واسطه فرهنگ مدرسه بیشتر از تأثیر مستقیم آن است. همسو با نتایج این پژوهش، (Abdullahi & Ashrafi, 2016) نیز جنبه فرهنگی (کار تیمی، فرهنگ مدرسه‌ای، اعتقاد و تعهد به تأثیر درس پژوهی، همکاری خانواده، روحیه پژوهشگری معلمان و مدیران، همکاری معلمان به جای رقابت را در درس پژوهی مؤثر دانسته‌اند ولی پژوهش (Soleimani, 2017) & Ahmadi فرهنگ سازمانی مدرسه را مانع اجرای درس پژوهی در مدارس ذکر کرده‌اند. درس پژوهی یک امر مهم برای بهبود کیفیت تربیت و یادگیری بوده و یادگیری بر اساس سند تحول بنیادین، کسب شایستگی است، شایستگی که تحت عنوان مهارت‌های تفکر، زندگی و کسب‌وکار یا همان کارآفرینی حاصل می‌شود، یعنی ترکیب صفات، مهارت‌ها و توانمندی‌ها که در مجموع شایستگی فرد را نشان می‌دهد. معلمان در مدارس از تجارب یکدیگر استفاده می‌کنند دروس موردنظر خود را به‌طور مشترک و با همکاری هم طراحی، تدریس، مشاهده، تجزیه و تحلیل و تجدیدنظر می‌کنند تا کیفیت تجربیاتی که برای یادگیری دانش‌آموزان به کار گرفته‌اند، بهبود یابد و از این طریق خودباوری در میان آن‌ها ایجاد می‌شود. درس پژوهی به گسترش فرهنگ یادگیری در مدارس یاری می‌رساند و محیطی را فراهم می‌سازد تا معلمان از یکدیگر بیاموزند، دانش حرفه‌ای خود را ارتقا دهند، در رفتار خود بازاندیشی کنند و در تحول مستمر آموزش مشارکت نمایند. کیفیت درس پژوهی بستگی زیادی به روحیه معلمان در محیط آموزشی، عوامل انگیزشی و عوامل آموزشی دارد (Vrikki, Warwick, Vermunt, Mercer & Van Halem, 2017)؛ که این مسائل تا حد زیادی وابسته فرهنگ مدرسه است.

در تبیین این یافته می‌توان گفت که چون هر مدرسه دارای فرهنگ خاص خود است که تحت تأثیر افکار و اعمال مدیران، معلمان و دانش‌آموزان پیشین شکل گرفته و اعضای جدید را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این فرهنگ قانونی نانوشته است، اما به‌واقع نشانگر شخصیت و هویت مدرسه است و همین ویژگی است که مدرسه‌ای را از مدرسه دیگر متمایز می‌کند. فرهنگ مدرسه بر چگونگی یاددهی و چگونگی یادگیری دانش‌آموزان و چگونگی حمایت اولیا از برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدرسه اثرگذار است. فرهنگ مدرسه متشکل از باورها، گرایش‌ها، نگرش‌ها و طرز تلقی رهبران آموزشی و تربیتی یعنی مدیر و معلمان نسبت به چرایی، چیستی و چگونگی تربیت و دلایل وجودی دانش‌آموز در مدرسه به‌عنوان یادگیرنده است و مجموعه‌ای است از فرضیات اعضای مدرسه در چگونگی روبرو شدن با مسائل، احساس، ادراک و تحلیل قضایا و تصمیم‌گیری برای دستیابی به هدف‌هایی مشخص. به‌عبارت‌دیگر فرهنگ مدرسه الفاکنده شیوه‌های احساس، ادراک، تفکر، طرز برخورد، رفتار و عمل

همه افرادی است که اعضای آن فرهنگ به حساب می‌آیند. فرهنگ مدرسه، نظامی از هنجارها، معانی و ارزش‌هایی است که بین اعضای یک مدرسه اعم از دانش‌آموزان، معلمان و سایر کارکنان مشترک می‌باشد (Sadeghi, Amani & Mahmoudi, 2013). ویژگی اساسی فرهنگ، پایداری بسیار بالای آن است؛ به طوری که در مقابل تأثیرات وارده از محیط بسیار مقاوم بوده و به ندرت تغییر می‌یابد. این ویژگی باعث می‌شود فرهنگ اثر نیرومند، دامنه‌دار و تا حدی یکسان بر گروه‌های مختلفی از دانش‌آموزان که به یک مدرسه وارد می‌شوند، بگذارد (Hofstede, Hofstede & Minkov, 2010). (1997). اگر در مدرسه فرهنگ به گونه‌ای باشد که مشوق مشارکت باشد، معلمان، مشارکتی گسترده در درس پژوهی خواهند داشت و مدرسه با ایجاد محیطی که یادگیری معلم و یادگیری دانش‌آموز را بهتر کند، به حمایت از درس پژوهی کمک می‌کند. در صورتی که فضای بسته می‌تواند روند درس پژوهی را برای معلمان سخت و مشکل کند ولی احساس ایمنی، و احترام به معلمان کمک می‌کند تا از یکدیگر سؤال بپرسند، ایده‌هایشان را توضیح دهند، ریسک‌های عقلانی کنند و در تعامل و بازخورد با یکدیگر باشند (Tahmasbzadeh Sheikhlar, Taghipour, Qureshi & Imannejad, 2020).

مدارس اثربخش یکی از ابتکارات عمده برای بهسازی آموزش و پرورش است که امروزه در اکثر کشورها انجام می‌گیرد. هدف عمده محققان در مورد اثربخشی مدرسه، واضح‌سازی مسائل با توجه به نتایج آموزشی فراگیران است (Petty & Green, 2007). جامعه امروز به مدارس اثربخش نیازمند است چراکه هرچقدر مدارس اثربخش باشند بهتر می‌توانند با پیچیدگی‌های جهان کنونی کنار بیایند و افرادی تأثیرگذار تربیت نمایند تا گامی در جهت شکوفایی و بالندگی افراد و پیشرفت جامعه برداشته باشند (Maleki, Avarsin & Sudi, 2018).

استروف و اشمیت^۱ عواملی مانند کارکرد مدیریتی، رفتار رهبری، اصول اخلاقی، سطح اعتماد، فرهنگ و جو مدارس، مشارکت والدین، کارایی معلمان و رضایت شغلی آنان و حمایت‌های اجتماعی را از عوامل کلیدی می‌دانند (Uline, Miller & Tschannen-Moran, 1998). Edmonds (1979). فرمول اثربخشی مدارس را شامل هفت مؤلفه حس مأموریت، رهبری آموزشی قوی در مدرسه، انتظارات سطح بالا از سوی همه دانش‌آموزان و کارکنان، مراقبت زیاد از پیشرفت دانش‌آموز، جو مدرسه‌ای سالم و بانضباط، فرصت کافی برای یادگیری، مشارکت و مداخله والدین/ اجتماع ذکر کرده

است (Levine, 1991). کریم‌رزا ۱ مشخصات مدارس اثربخش را در چهار بخش دسته‌بندی می‌نماید که تعامل عوامل چهارگانه، موجب اثربخشی سازمانی مدارس می‌گردد که هرکدام از عوامل یادشده بر اساس ملاک‌هایی مانند زمان، فرصت‌ها، کمیت و کیفیت مورد شناسایی قرار می‌گیرند. او مدل مفهومی مبتنی بر چهار سطح زمینه، مدرسه، کلاس درس و دانش‌آموز را پیشنهاد می‌کند (Maleki, Avarsin & Sudi, 2018).

با توجه به لزوم افزایش کیفیت درس‌پژوهی و همچنین توجه به نقشی که فرهنگ مدرسه در افزایش کیفیت درس‌پژوهی دارد، پیشنهاد می‌شود معلمان در مدارس از تجارب یکدیگر استفاده کنند و دروس موردنظر خود را به‌طور مشترک و با همکاری هم طراحی، تدریس، مشاهده، تجزیه و تحلیل و تجدیدنظر کنند تا کیفیت تجربیاتی که برای یادگیری دانش‌آموزان به کار گرفته‌اند، بهبود یابد و از این طریق خودباوری در میان آن‌ها ایجاد شود. همچنین باید فرهنگ‌سازی در خصوص تبدیل مدارس از جایی برای آموزش به مکانی برای یادگیری و جایگزینی تفکر سیستمی و انتقادی اتفاق افتد تا معلم به مدرسه و کارکرد آن احساس تعلق کند و خود را عضوی از سیستم مدرسه بداند.

ملاحظات اخلاقی

در جریان اجرای این پژوهش و تهیه مقاله کلیه قوانین کشوری و اصول اخلاق حرفه‌ای مرتبط با پژوهش رعایت شده است.

حامی مالی

کلیه هزینه‌های پژوهش حاضر توسط نویسندگان مقاله تأمین شده است.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان، مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است. این مقاله قبلاً در هیچ نشریه‌ای اعم از داخلی یا خارجی چاپ نشده است و صرفاً جهت بررسی و چاپ به فصلنامه درس‌پژوهی ارسال شده است.

References

- Abdoli Soltani Ahmadi, J., & Ali Ashrafi, M. (2015). Analysis and study of the nature of study and its development in schools. The Second International Conference on Humanities with Indigenous-Islamic Approach and Emphasis on New Research.[in Persian]
- Alessandro, A., & Sath, D. (1997). The dimensions and measurement of school culture: Understanding school culture as the basis for school reform. *International Journal of Educational Research*, 27, 553-569.
- Alvarez, A. L. (2019). Influence of School Culture on Teacher Motivation in Selected International Schools in Bangkok, Thailand. *Journal of Education Khon Kaen University (Graduate Studies Research)*, 13(1), 13-21.
- Archer, J.A. (2004). Characteristics of an effective teacher of reading in an elementary school setting. Unpublished doctoral dissertation, Louisiana State University.
- Botha, R. J. (2010). School effectiveness: Conceptualizing divergent assessment approaches. *South African Journal of Education*, 30(4), 605-620.
- Caskey, S.J., & Lenski, M. (2010). Using the lesson study approach to plan for student learning. *Educational Psychology Reader*, 1: 441-450.
- Chin, W. W. (1998). The partial least squares approach to structural equation modeling. *Modern methods for business research*, 295(2), 295-336.
- Edmonds, R. (1979). Effective schools for the urban poor. *Educational Leadership*, 37(1), 15-24.
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of marketing research*, 18(1), 39-50.
- Fotou, N., & Mairead, H. (2021). Lesson Study as a vehicle to foster teacher agency: A systematic literature review. *International Conference new perspectives in science education*.
- Gieser, A. (1975). Feuerschutz in lackierereien. *Defazet; DTSCH*, 29(7), 288-292.
- Godali, H. (2016). Investigating the relationship between research course and professional development of primary school teachers in Kashan. Master Thesis. Faculty of Literature and Humanities. Kashan University.[in Persian]
- Golabgir Nik, B. S. (2013). Investigating the effect of study method on teachers' critical thinking in districts 6, 4, 1 Mashhad. Master Thesis. Curriculum planning. Payam Noor university. Ray Center.[in Persian]
- Habibzade, A. (2014). The Effectiveness of Lesson Study on Teacher's Self-Efficacy. *Journal of Psychological Achievements*, 21(2), 145-168.
- Henseler, J., Ringle, C. M., & Sinkovics, R. R. (2009). The use of partial least squares path modeling in international marketing. In *New challenges to international marketing*. Emerald Group Publishing Limited.

Hinde, E. R. (2004). School culture and change: An examination of the effects of school culture on the process of change. *Essays in Education*, 12(3), 1-12.

Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010). *Culture and organization: Software of the mind*. (3ed). New York: McGraw-Hill.

Horizad, B. (2010). Investigating the effect of creativity-based study on the development of teachers' professional abilities and learning the creative behavior of teachers and students. *Quarterly Journal of Counseling Culture*. 1 (1). 75-92.[in Persian]

Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2008). *Educational administration: Theory, research and practice*. (8th ed.). New York: McGraw-Hill.

Hoy, W.K., & Ferguson, J. (1985). A theoretical framework and exploration of organizational effectiveness of schools. *Educational Administrative Quarterly*, 21(2),117-134.

Imani, J., Bagheri, M., Gorchiyani, N., & Jafari, P. (2010). Identifying effective dimensions to improve the effectiveness of secondary schools in Hormozgan province. *Scientific Journal of Education Technology*, 1-15.[in Persian]

Kamyab, A. A., Jahani Bahnemiri, M., & Shafi Tangleteh, F. (2016). A Study of Barriers to Curriculum in Schools. Second National Conference on Teacher Training, Isfahan, Farhangian University, University of Isfahan.

Keramati, A., & Ansari-pour, R. (2020). Investigating and prioritizing the factors affecting the success of study implementation with emphasis on the perspective of top students (Case study: Khorasan Razavi). *Scanning in Humanities Education*, 5 (20), 45-60. [in Persian]

Kinzer, C., Million, K., Duran, H., & Bond, C. (2014). Lesson Study: A Collaborative Process for Advancing Mathematics Teaching and Learning. *Literacy Information and Computer Education Journal*, 5 (4): 1694–1702.

Lavasani, M., Khezri Azar, H., Amani, J., & Alizadeh, S. (2011). Academic Achievement: The Role of Basic Psychological Needs and Identity Styles. *Teaching and Learning Research*, 18, 25-38. [in Persian]

Levine, R. (1991). Stock markets, growth, and tax policy. *The journal of Finance*, 46(4), 1445-1465.

Maleki Avarsin, S., & Soodi, H. (2018). Application of confirmatory factor analysis and AHP approach in presenting an effective school model. *Management on Organizational Training*, 7 (2), 13-60.[in Persian]

Marzano, R. J., Waters, T., & McNulty, B. A. (2005). *School leadership that works: From research to results*. Alexandria, VA: ASCD.

Moghimi, M (2016) A Study of Effective Factors for Effective Study in the Professional Development of Teachers (Focusing on the Role of Teachers).

Second National Conference on Teacher Training, Isfahan, Farhangian University, University of Isfahan.

Namdari Pejman, M., Ghanbarian, P., Ghanbari, S., & Basiri, I. (2017), The effectiveness of the curriculum on the professional skills of teachers working in exceptional education in Hamadan province, *New educational approaches*, 12 (1): 46-74.

Namdari Pejman, M., Ghanbari, S., & Mahmoudi, H. (2011). Identifying Barriers to the Implementation of the Teacher-Researcher Program from the Perspective of Researchers and Experts: A Case Study of Hamadan Province. *Teaching and Learning Research*, 20 (3), 216-195

Nishio, M., & Kenichi, K. (2012). Lesson Study in Bolivia and the Transformation of Teachers. *International Journal for Educational Media and Technology*, 6(1), 69-75.

Petty, N. W., & Green, T. (2007). Measuring educational opportunity as perceived by students: A process indicator. *School Effectiveness and school improvement*, 18(1), 67-91.

Poorahmad Ali, A., Sheikh Fini, A. A., Zeinalipour, H., & Izadi, S. (2018). Identifying the effective factors on the application of mathematics study in primary schools of Mazandaran province. *Journal of Teaching Research*, 6 (2). 131-148.[in Persian]

Qalavandi, H., Amani Saribagloo, J., Akbari Sura, P., & Gholami, M. (2013). School culture and academic alienation: the mediating role of basic psychological needs. *Culture Strategy*, 24, 99-116. [in Persian]

Reeve, J.M. (2009). *Understanding motivation and emotion* (5ed.). New York: Wiley.

Roshan Ghiyas, E. (2014). Investigating the effect of study on the competencies of classroom management of primary school teachers in district one of Sari. Master Thesis. Curriculum. Mazandaran University.[in Persian]

Rutter, M., Maughan, B., Mortimore, P., & Ouston, J. (1979). *Fifteen thousand hours: Secondary schools and their effects on children*. London: Open Books.

Sadeghi, K., Amani, J., & Mahmudi, H. (2013). A Structural Model of the Impact of Organizational Culture on Job Satisfaction among Secondary School Teachers. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 22(4), 678-700.

Saki, R. (2012). Teacher-centered research; A new way in educational research. *Quarterly Journal of Education Strategies*, 5 (3), 191- 197.[in Persian]

Saki, R. (2016). Proceedings of the Second National Conference on Farhangian University. Tehran, Farhangian University.[in Persian]

Salfi, N. A., & Saeed, M. (2007). Relationship among school size, school culture and students' achievement at secondary level in Pakistan. *International Journal of Educational Management*, 1(3), 27-37.

Scherer, M. (2017). What We didn't Know When We Co- Taught. *Making It Work*, 73(4), 7-12.

Sobhani, R (2016) A study of the experiences of teachers in District 5 of Tabriz from a research course. Master Thesis, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Tabriz. [in Persian]

Soleimani, I., & Ahmadi, H. (2017). Identifying existing barriers to conducting research: A case study of Ardabil primary education schools mixed research. *Teaching research*, 5 (1), 66-85. [in Persian]

Soodi, H., Maleki Avarsin, S., & Talebi, B. (2019). Developing a model for an effective school in junior high school. *Family and Research*, 16 (1 (42)), 101-126.[in Persian]

Tahmasbzadeh Sheikhlar, D., Taghipour, K., Qureshi, N., & Imannejad, M. (2020). Investigating the role of school culture on the study activity of primary school teachers in Tabriz. *New Teacher Training Strategies*, 9 (18), 69-86. [in Persian]

Uline, C.L., Miller, D.M., & Tschannen-Moran, M. (1998). School Effectiveness: The Underlying Dimensions. *Educational Administration Quarterly*, 34, 462-483.

Vrikki, M., Warwick, P., Vermunt, J. D., Mercer, N., & Van Halem, N. (2017). Teacher learning in the context of Lesson Study: A video-based analysis of teacher discussions. *Teaching and teacher education*, 61, 211-224.

Wagner, C. R. (2006). The school leader's tool for assessing and improving school culture. *Principal Leadership*, 7(4), 41-44.

Watkins, C., Carnell, E., & Lodge, C. (2007). *Effective learning in classrooms*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.